

СТЕПАН МУСІЙЧУК

В Боротьбі за Волю.

Драма в 4. діях і 5. відслонах, основана на
тлі боротьби українського народу за
державну самостійність.

ПРИ КІНЦІ — ЖИВИЙ ОБРАЗ

Шікаго, 1925.

Виданне і наклад Укр. Співацько-Драмат. Товариства ім.
М. Лисенка в Шікагу.

СТЕПАН МУСИЙЧУК

В Боротьбі за Волю.

Драма в 4. діях і 5. відслонах, основана на
тлі боротьби українського народу за
державну самостійність.

ПРИ КІНЦІ — ЖИВИЙ ОБРАЗ

Шікаго, 1925.

Видання і наклад Укр. Співацько-Драмат. Товариства ім.
М. Лисенка в Шікагу.

Copyright by S. Musiyczuk

З Січової Друкарні в Шікагу.

**2406 W. Chicago Avenue
CHICAGO, ILL. U. S. A.**

.. СЛОВО ВІД ВИДАВНИЦТВА.

Пускаючи в світ сю першу штуку, — котру написав Степан Мусійчук, член нашого співацько-драматичного тов-а ім. М. Лисенка, хочемо запізнати Шановних Читачів з особою самого автора сеї народної драми.

Степан Мусійчук (знаний зі школи в старім краю також як Мосійчук), родився дня 7. січня 1894р. в селі Коршові (Коршів), повіту Коломийського.

Рідна сторона — узгір'я Карпат, зелене Покуття, що виховало його в молодім віці, дало йому багато гуцульського характеру, завзятости, витривалости і сильної любови до артизму. Народну школу кінчив у селі „Камянка Велика.

В Коломиї скінчив він чотири класи гімназії, де придбав собі не які будь степені — та примушений був залишити дальші студії з недостатків і слабости батька. Порішив нарешті виїхати з рідної землі та шукати ліпшої долі у Злучених Державах Америки, де переживала вже тоді його найстарша сестра Катерина, заміжна Семенюк.

Приїхав перше до Брукліну, Н.Й., дня 5 грудня, 1911— а 12-го липня 1912 до Шікаґа. Носився дозго з думкою вернути до Рідного Краю — але смерть його батька в краю 1913 р. та світова війна змінили його думки і мусів остати в Шікаґу. Тут працював і працює зі щиростю на народній ниві. Належить він весь час до нашого драматичного товариства. Бере участь у виступах концертних і відграваеть важніші ролі у всіх штуках. Крім сего належить до багатьох інших організацій — а в Січовій Організації від р. 1919 є головним рекордовим писарем і менеджером Січової Друкарні та часописи „Січ“, (б. „Січові Вісти) яку то часопись редагував чере три роки (1920—1923).

В Шікагу знає його весь широкий Український загал — знає його також і кожда шікаговська українська дитина. Учить він тут дітей в Українській школі при церкві св. О. Николая, де діти люблять його дуже. Є він також музикантом і багато праці посвячує на сій ниві.

Помимо обтяжень великою і трудною працею й обовязків родинних (бо він жонатий і має трое діточок), пише він і вірші та статі, котрі читачі мали нагоду читати в часописах „Січ” (б. „Січових Вістях”) „Свобода”, і „Ранна Зоря” (котра виходила в Шікагу в рр. 1919—21). Написав він і сю драму „В боротьбі за волю”, яка була поставлена на сцені нашим товариством дня 22 Марта, 1925р. а котру прийняв наряд з великим задоволенням.

Віriamo, що ся драма захопить і заіntересує широкий загал Український та знайде місце не на одній сцені.

Андрій Дзіваковський.

Член Укр. Співацько-Драматичного Товариства ім. М. Лисенка в Шікаго.

Степан Мусійчук

ДІЄВІ ОСОБИ:

I. Дія.

Івась літ 10 }
Андрійко, літ 12 } брати
Параска, вдова, їх мати
Дід — жебрак, літ 65
Хаїм, арендар

Дія II., III. і IV. — 10 літ пізніше

Андрій, літ 22 }
Іван, літ 20 } брати,
Параска, їх мати, вдова
Софія, дівчина сирота, суджена Андрія
Війт, — літ 50
Максим }
Василь } старші селяне

Гурський — командант польського легіону

I. Січовий Стрелець

II. " "

III. " "

I. Офіцер польський

II. " "

I. Дівчина

II. "

Парубки, дівчата, Січові Стрільці, польські легіоністи. — Меже I. а II. дією минає 10. літ. Діється в Сх. Галичині у підгір'я Карпат, 1908-1918. р.

I. ДІЯ.

(Подвіре вдови Параски — Перед хатою сидять її сини Андрійко і Івась, та що будь роблять).

I. Я В А.

Івась:—Іди Андрійку, та подивися, чи мама не йдуть з лану!

Андрійко:—Я щойно дивився... не видно їх.

Івась:—Не видно, кажеш? То йди до хати та пошукай, може там є що їсти, бодай сухара кусень, боя дуже, дуже голодний.

Андрійко:—Знаю, що ти голодний, бо я такий самий, але в хаті нема нічого... Мусиш чекати, аж мама прийдуть!

Івась:—(сумно) Все чекати — та чекати...

Андрійко:—Не плач? — Мама зараз прийдуть... Дивися: вже сонце над заходом... А мама казали, що як будуть вертати, то куплять муки і на вечеру кулешу зварять і.....

Івась:—(перебиває) Не говори вже, бо мені аж слина поликаєся, такий голодний!—

Андрійко:—Не буду вже — не буду! Бо справді, як згадаю про їду, то ще гірше їсти хочеся.... Ходім та подивимося на вулицю, чи мама вже не йдуть! —

Івась:—Добре! Ходім! (пішли).

II. Я В А.

Дід:—(Входить помалу і розглядається): Здається, недавно отут був а вже і неможу пізнати, чие

отсе господарство.... Чия се хата? (надумується) Гм... (заглядає під вікно) Нема нікого! (заглядає поза хату). Ні! Онде два хлопці стоять! ... О, так, так! То се хата небіщика Петра Залужного! — Не пізнав! — Бідна, обшарпана... Звичайно удовина! Гай, гай! Як змінилася... Небіщик Петро — поставив її та не довго довелось йому в ній жити.... Ледво 3 роки прожив тут з жінкою Параскою... тай покинув сей світ... Загнали його в домовину канчуки проклятого дідича Гурського. Покинув молоду вдову з двома маленькими синками.... То се й вони онде! (дивиться за сцену) — Гарні, великі вирости! Гай, гай! Видко мами виглядають... Цікавий, я, як їм тут живеться?

III. Я В А.

Андрійко і Івась:—(входять) Здорові дідусю!

Дід:—Здорові діти!

Андрійко і Івась:—А звідки ви дідусю?

Дід:—Я діти з далекої дороги!....

Андрійко і Івась:—То сідайте отут на пеньок! Вас певно ноги болять?

Дід:—Сісти сяду! Спасибіг вам! (сідає на пеньок).

Андрійко:—Чи ви дідусю тутейші, чи з далекої сторони?

Дідусь:—Я, діти, таки родом з вашого села, але ходжу по чужих селах, бо рідні жадної в мене нема... Сам оден лишився я, ніде старої голови приклонити, тай так тиняюся по чужих людях, село від села. Дають мені добрі люде, дещо з'їсти і переночують; щирі наші люде. Не дають пропасти бідному дідови.... А де ваша мама, щови так самі сидите?

Андрійко:—Мама? Вони на лані. (по хвилі) А ви може знаєте нашу маму?

Дідусь:—Гм... Гай! Гай! Знаю діточки, знаю! Знаю вашу маму від малої дитини... і тата вашого знаю (скидає шапку) дай йому Боже царство небесне! Добрий був чоловік... Та ви й не памятаєте його, бо як він умер, то (показує на Андрійка), ти тоді ледви два роки мав, а ти ((показує на Івася), ще в пеленках був... Так, так, діточки!

Андрійко:—Дідусю! А розкажіть нам, чи то правда, що нашого тата польський паң убив, бо мама нам дещо казали, але вони як почнуть казати, то зараз плачуть і не можуть докінчити... Як би я дідусю, знав, що то правда, то бігме, сокиров-бим того пана зарубав!

Дідусь:—Ех! Бодай того не згадувати. Бодай не розказувати!

Андр. і Івась:—Роскажіть, роскажіть, дідусю!

Дідусь:—Роскажу дещо, (кашляє) Винеси мені синку, водиці (гладить Івася по головці).

Івась:—Добре дідусю! (побіг до хати і по хвилі несе горнятко води).

Дідусь:—Гай! Гай де та сила? Де ті літа?

Івась:—(подає дідусєви воду — той пє).

Дідусь:—Спасибіг, тобі синку! Спасибіг дітоньки! Коли ви такі щирі, то я вам дещо роскажу про вашого татуся, щоб ви знали, бо се вам конечно треба знати і памятати... (Обертаєсь поволи). Бачите діточки отті широкі лани?

Андр. і Івась:—Бачимо дідусю!

Дідусь:—Оттак, діточки! Тому 10 літ ваш тато ішов на ті лани разом з другими людьми. Ходив косити, орати, сіяти, а все за тих бідних 3 або 4 ці-

стки. Пан не хотів багато платити, а люде хотіли упоминатися, але боялися приступити до того пана, бо він був дуже лютий — такий як пес!...

За що будь, то зараз бив. Але раз зібралися люди на раду і врадили, щоби тато пішли до пана, та сказали, щоби людам більше платив. А тато вая, (зносить очи в гору...) дай йому Боже небо, був відважний, дужий чоловік... Небоявся, пішов! Приступив до пана, тай звичайно, зачав казати: так а так. Але пан і слухати нехотів, а ще зі злости потягнув тата тростиною через плечі! Тато.....

Андрійко:—(Перериває, стискає кулак) А бодай він здох той нан!

Дідусь:—(далі) Тато розсердився, тай кинувся на пана, таки там в дворі, і певно був-би зрбив панови остатну годину, як би не слуги. Пан перестрашений наробив крику, збіглися слуги, ті панські посіпаки, мазури, злапали тата, тай (смутним-жалісним голосом) небіщика, дай йому Боже небо, оббили....., ще й викинули за браму в рів на пів живого..

Андрійко і Івась:—Прокляті...

Дідусь:—(далі) Так лежав тато там через цілу щіч, аж на другий день рано знайшли його люде тай принесли до дому. Полежав небіщик, два тижні (сумно) і пішов сиру землю гризти, а вас діточки, полишив сиротами (обтирає сльози).

Андрійко і Івась:—(опустили голови і плачуть). Сиротами, сиротами!...

Дідусь:—Чого тут плакати? (гладить обох по головах). Не плачте діточки! Тато вже неверне!

Андрійко:—Тяжко дідусю!.. Ні їсти що, ні вбратися нема в що!

Івась:—(перестає плакати): Чекай Андрійку!

Колись ми повиростаємо та всьо то пімстимо і за тата і за всіх.

Андрійко:—Ет, дурне твоє балаканне! Пімсти-ми!? Та з ким? Хто за нами стане?

Дідусь:—За нами, сину, правда стане!

Андрійко:—Бодай їх всіх чорт похапав (злий)

Івасьо:—Ти кажеш з ким? Не бійся, знайдеш компанія! За нами іде Гнатів Петрусь, Проців Лесь, Гиньолинин Дмитро і цей Таращуків Яків, той визоокый; всі разом підемо на панів-ляхів! Всіх побемо! Ані одного не лишимо!

Дідусь:—Так, сину! Так, мої діточки! Колись настане час на них! Колись прийде полекша для нашого народу!

Івасьо:—Чуеш, Андрійку, що дідусь кажуть?

Дідусь:—Так, так! Все має границі. Все до часу—...

Івасьо:—До часу? А коби то скорше той час прийшов — то ми всі підемо бити ляхів. Андрійку? Ми підемо — а ти нас поведеш. Ти будеш отаманом, так як колись то ти читав в книжці, що Козаки-Запорожці мали отамана....

Дідусь:—Ге, ге, ге! То ви діти, вже й про козаків знаєте? (до Андрійка): А де ти дістав такої книжки про козаків?

Андрійко:—Позичив в школі.... А пан професор нам богато про тих козаків оповідав....

Дідусь:—Добре, сину, що оповідає! Читай такі книжки про козаків, бо ті козаки були добрі люде. То були наші давні предки і вам треба за них знати і треба бути такими, якими вони були!

Андрійко:—Дідусю! А чому то тепер нема ку-

заків? Як би вони були, то нам-би ліпше було, правда?

Дідусь:—Правда синку, правда! Колись, — за козаків була воля. Колись наш нарід мав державу, мав свій уряд, мав свого Гетьмана, князів, королів, як нині мають другі народи, як має Австрія де ми живемо ще. Тоді добре було нашому народови.... Але через сварки і незгоди, через те, що не було єдності, не було послуху... через те прийшли чужі— Поляки і Москалі,— забрали наші землі Українські а нас за рабів, за невільників взяли!— Тому ви так бідуєте нині і тому ваша мама мусить по чужих ланах тяжко працювати. Та не тільки ви, але всі, цілий нарід наш Український терпить, — бо нема своєї держави! За кару ми так бідуємо, за ту кару, що не було згоди! Не маємо держави, немаємо свого Господаря і мусимо чужих слухати! Жиди поєдналися з польськими панами і з Москалями та єсуть з нас остатні соки. Але прийде час, що знов заживе козацтво! Тому читайте, діти такі книжки про Козаків Запорозьких, про Січовиків, про Гетьманів! Учїться бути витревалими і колись стати до боротьби за наші права!—

Андрійко:—Як гарно ви то нам оповіли, дідусю! Чуєш Івасю? Колись ще будуть козаки — Січовики, буде наш Гетьман — голова і ми, як виростемо будемо козаками!

Івась:—Будемо!

Андрійко:—Ви певно дідусю, багато знаєте про Запорозьких Козаків!

Дід:—Багато не знаю, бо читати не вмю тай не читав сам. Але люде мені оповідали про тих коза-

ків українських. Оповідали давно, ще як я був молодим.

Андрійко:—Пан професор говорив в школі, що є багато пісень про козаків! Може ви, дідусю, спієте яку гарну — то заспівайте нам!

Івасьо:—Заспівайте, заспівайте, дідусю!

Дідусь:—Деж мені старому до співу? (кашляє)

Андрійко:—По тихеньки співайте! Ми знаємо, що ви голосно не можете!

Дід:—Ой! Діти, діти! Як любо мені з вами! Як ви щебечете до мене... Щож? Заспіваю вам одну коротеньку (кашляє, а потім співає):

Стоїть явір над водою,
В воду похилився,
На козака пригодонька
Козак зажурився!

Не хилися явороньку
Ти ще зелененький,
Не журися козаченьку
Ти ще молоденький.

Дід:—(кашляє і встає). Ну, а тепер піду далі, бо вечеріє... а дорога не близька!

Андрійко:—Як гарно ви співали, дідусю! Чому ви донас все не приходите? Прийдіть ще коли, дідусю!

Івасьо:—Прийдіть в неділю, як мама будуть в дома! Прийдіть, дідусю! Та ще дещо нам розкажете!—

Дідусь:—Прийду, діточки? А тепер прощайте і спасибіг вам за ваш щирий привіт!

Андрійко і Івасьо:—Ідіть здоровенькі! Най вас Бог провадить! (дідусь пішов).

Андрійко:—(по хвилі): От, добрий дідусь, прийшов, розказав дещо і за голод забули ми! Правда Івасю?

Івась:—Правда! Коби то ми такого дідуса мали, то нам би ніколи не кучилося!

Андрійко:—Ну, а тепер Івасю, сідаймо оттут, а я тобі заспіваю ту пісеньку, що нас в школі пан професор научив!

Івась:—Співай і я поможу! (оба сідають на землю і співають двоспів).

Ой закувала сива зазуленька
У вишневому саду,
Ой, виправляла мати свого синка
До цісара на війну!
Ой, іди синку, ти моя дитинко;
Та не довго забавляй!
Ой, за рік за два, за неділь чотири
До дому ся повертай!
Ой, Бог знає, Бог тее відає
Чи я повернуся,
Чогось мій коник, коник ворснєський
Підомною іспітнуєся:
Не бий сину коня в голубоньку
Не будєся потикати,
Не зрядь сину Батьківщини,
Не буде тя Бог карати!
Не бив я, мамо, коня в головоньку
Самся коник потикає,
Не зрадив я Вітчиноньки,
За що-ж мене Бог карає?

(Підчас пісні Івасьо засипяє).

Андрійко:—Ось який! Казав поможе співати аа вже й заснув! (Кладе голову коло Івася і собі

засипляє. — На сцені тихо. — По хвилі входить Параска з торбиною під пахою із серпом на плечі).

ІV. ЯВА.

Параска:—(підходить до дітей). Мої соколята! Вже в поснули! Любі мої квіти! (стає над ними). Підростете і що з вами буде? Чи зазнаю я з вас потіхи? Підете по панських ланах працювати! Що я для вас придбаю? Чим обдарую? Хто вами заопікуєся? Усі будуть понушкуватись вами і нікому не буде обстати за вами! Я не здужаю, працює мій хребет до долу і не знаю, як далі на вас працювати, чим вас вигодувати. Мої ви перли дороги! Мої потішители! (сідає) Ох яка я утомлена! (задумуєся)

Андрійко: (прокидаєсь, а побачивши матір) Ви вже прийшли мамо?!

Параска: Прийшла синку! (гладить його по голові). А ти голодний, Андрійку! Правда?

Андрійко: (з жалем) Голодний... Та щож мав їсти?

Параска: Збуди Івася, та підете оба бараболь накопати, а я тимчасом наставлю води на кулешу — я купила муки!

Андрійко:— (будить Івася) Івасю! Івасю! Вставай — мама прийшли.. підемо в город та накопаємо бараболь.

Івась:— (встає) Мама прийшли?! який я радий! Ходім Анрійку — скорше!

Параска:— Так, так! Ідть діти і на бавтєся.

Андрійко:— А я й забув вам сказати, що в нас був дідусь! Нам добре з ним було! Він нам оповідав про нашого тата і про все-все багато оповідав! Я вам пізнійше розкажу (пішли оба в город).

Параска:— Дідусь — каже був і про тата розповідав!... Бідні діти, бідні! Я боялася вам оповідати про тата. Боялась, бо не хотіла смутити ваші молоді серденька, а ви й так знаєте. Все знаєте! Знайте синки, знайте! Вам треба знати то. (хоче іти в хату, але стримуєся, почувши за хатою гавканне сусідського пса). Хтож там так пса роздражнив? (надслухує — за сценою чути гавканне пса, а між тим крик жида Хаїма).

Хаїм:—(за сценою) Ігі, Ігі! Прокляте! Тфу! Аціба! Марш! А чорт йому з те паскідне пес! — (вбігає на сцену).

V. Я В А.

Хаїм:— Аби тобі було горц на строц; а дідьки на поперек! Навіть не уважає на мій нове — бекеш! Оно пес на мене тровить?! А щоби тобі було камень стати! — Агі! Який тепер час! Які люди! Чекай ти мешігіне — паскіднек! Я тобі буде дати! Я тобі науче! Боргувало в мене всяке всячини: шило, мило, глянец, повідло, ембір, папір, чорне з лабами і синюшкі і питрушкі — а тепер мені замість довжок віддати, то ще з псом на мене тровить! Ай вай! Які лихе люде! Чекай я тобі буде зробити багательки! Я буде подати до ясний суд! Бігме буде подати. (грозить за сцену, а побачивши Параску) А-а-а! То ви Параски! Добри день! Добрий день (оглядаєсь) чи то вже добрий вечер! Як ся маєте Параски! Я і до Вас любе, має інтерес! Добре, що ви в доми!

Параска:—Які там тобі до мене інтереса?

Хаїм:— А як буде з ті дві корони, що там в мое книжка записане? Я дарувати не буде!

.. **Параска:**— Що за дві корони?

Хаїм:— Диви, диви на ню!? Ще питаєте? Та вже вісім літ винно мені Ще небіщик чоловік винно мені — а вона не знає. Питає „що за дві корони?” Ге, ге, забуло вже (до себе), а то курц пам'ять! Ай вай мір!

Параска:— Я тобі давно казала, що за дві корони не знаю і тобі не віддам!

Хаїм: Не віддаш? Ай вай мір! Не віддаш? А яке же буде?

Параска:—Так буде, що не віддам. Ходив ти два рази на термін за свідка, та замість говорити правду, ти пішов за паном — та сказав, що мій чоловік робив бунт в селі — а тепер хочеш за то дві корони — а дві дулі зїдж! Іди тепер до пана най тобі віддасть — чуєш!

Хаїм:— Що то йди? Що то йди? За своє два дні часу страчене — то йди! Що то йди? Я буде тут ходити доки не віддаш!

Параска:— Як маєш час, то ходи, але я не віддам, кажу тобі в останне!

Хаїм:—Ай вай, що ти кажеш?! Та я кляге буде не тебе зробити у суд. Я панови поскаржуся!

Параска: — Іди, про мене і до самого цісарі!

Хаїм:— Ой, ой, йой! Які паскудні часи! Яке лихе тепер люде! Десь давно то жилось жидови ще яко-так, а тепер не те... Хлоп горілки не пє, не продає яйце ані кльоче і жий бідний жидок, як хочеш?! Давно і пани з нами жидки, сервус тримали, а тепер і пани ні, а люде ще гірші! Ай вай, що то буде? Кари боже на люде настане, бо дуже мудре зробилося і нікого не хоче слухати, ані пана ані жид, ані нікого! Чисте цурес з тими люде!

VI. Я В А.

(Вбігають хлопці: Андрій і Івась).

Андрійко: Що ти жиде, тут хочеш?

Парска: Прийшов, тай клопоче мені голову за якихсь дві корони.

Андрійко: Іди жиди геть собі звідси, не роби тут крику і рей ваху!

Хаїм:— Я крик не роблю, ані рейвах! Я прийшло по свій довг, а прийшло до мами.. Я з вами ~~не~~ має нічого! Ганц нічого!!

Андрійко:— Іди жиди, бо як злапаю за пейса то всі обірву!

Хаїм:— Ай вай! І се таке саме! Ігі! Вже до пейси би бралось, а ще молоко під ніс не просхло! Таке мале, а вже.. Ігі! А як воно підросте, то що буде?! Ай вай мір!

Андрійко:— Хто мале (Приступає до жида).

Хаїм:— Тфу! Одійди!

Андрійко:— На кого ти плюєш!

Івасьо: Забирайся, бо побачиш!

Хаїм:— Диви, диви! І воно до мене! От прокляте те мале гайдамаки! Яке мале, а вже...

Івасьо:— Хто прокляте? Андрійку! Ану! Що він нас визиває проклятими гайдамаками? Покажім йому!

Андрійко:—Іди, жиди до свого пана, а нас не зачіпай і не називай, бо...

Хаїм:— Бо що? Бо що? Не дай Боже, аби воно велике виросло! То би ціле село галабурде справило!

Андрійко:— Ти ще будеш добалакуватися (оба кидаються до пейсів жида, жид втікаючи кричить). Ана тобі.., а на! Побачимо, чи не заберешся звідси?!

Хаїм:— Ай вай! Ай вай мір! Що за мале гайдамаки! Ай вай! (втікає).

Андрійко і Івась:— (Грозить йому за сцену). Не показуйся тут більше, ти пявко жидівська!

Параска:— От вже бим була і кулешу зварила, та через жида! (пішла в хату).

Хаїм:— (Зза сцени) Прокляте гайдамаки!

Андрійко і Івась:— Ти ще тут?! (пускаються за жидом).

Куртина спадає. Кінець першої дії.)

II. ДІЯ (10 літ пізнійше)

(Площа перед читальнею. В читальні чути тиху гуртову пісню. На лавці перед читальнею сидять: Максим і Василь господарі прислухуються пісні і тихо розмовляють)

I. Я В А.

(Входить Параска з сином Іваном літ 20.)

Параска:— Іди сину та не барися.. Скажи Андрієви, щоб скоро приходив... Приходіть оба... Я чекати буру на вас з вечерою!

Іван:— Добре мамо! Ми зараз прийдемо! А Андрій нині тільки одну пісню ще має хлопців научити і ми прийдемо скоро! (пішов до читальні).

Параска:— (дивиться в слід за Іваном і говорить до себе) — Зараз — каже, прийдуть! Боже! Чи думала я коли хоч на хвилинку, що доживу побачити моїх синів оттакими парубками? За десять літ — як дуби вирости! Дякую Тобі, — милостивий за Твої добрі діла за благословенство! — І як воно якомсь минуло нас те горе і лихо... А не раз так страдала я, що візьмуть моїх синів до війська австрійського. — Так боялася того! — Боже дякую Тобі, що Ти позволив лишитися їм при мені... Ти покарав мене скорою смертю мужа, але змилувався над мною і дав діждати синів — потішителів. Все то Твоя Воля... Піду я до дому та приготую вечеру для моїх любих синків! — (пішла).

(В читальни чути сильну пісню „Де Дніпро наш”. Максим і Василь починають говорити голосно. Пісня стихає).

Максим:— Чи чуєте Василю, яка то гарна пісня? Аж душа радується!

Василь:— Що гарна, то гарна... Нема що й казати.

Максим:— Ая, ая! Аде то давно хто оттакіх співав! Бувало за наших молодих часів, то тільки в коршмі парубки збували неділі та свята.

Василь:— Тепер куме Максиме інші часи. Часи нові! (курить люльку).

Максим:— Інші часи та інші люди! Дивіть, парубки і дівчата сходяться. Які то кажу вам вони мудрі! Всьо знають! Колись то як стала мені моя донечка Катруся, в хаті дещо оповідати, то аж за голову я брався. Там куме, знає і про Гамерику і про Канаду і про козаків тих чубатих, українських, — кажу вам, аж мило слухати!

Василь:— А все то оттой Андрій понаучував. Ой хлопець з него, хлопець! Легінь! Щоб в мене була деська, як нема — то зараз готов за зятя його мати!

Максим:— Отож то й ба, куме. Над ним дівки аж бються, бо що легінь, то легінь! Бігме ну! І не гріх забожитися!

Василь:— А деж то він так всьо понаучувався?

Максим:— Де? Гм... куме... Світ розуму учить. Знаєте, вони оба з братом Іваном були скрізь по цілій Галичині та й в Прусах кажуть були, а до того Андрій письменний. Ходили вони оба по світі два роки, тай й розуму набралися. А як тільки Андрій вернув, то давай збирати хлопців до купи. Чи-

тає він їм всякі книжки, газети та і співати їх учить. А ще дивіть, і війт наш дуже полюбив Андрія, бо як став Андрій його намавляти, то той йому на все дозволяє, і читальню заложили і „Січ” заснували і все, що лиш їм потрібне. Все мають! Ех,, молодіж, молодіж!

Василь:— А як то тихо тепер в селі!

Максим:— Тихо, бо люди не пиячать. Як завзявся Андрій з війтом, тай викинули жида-коршмаря з села, а тепер самому мені троха не тее, бо і сам любив часом чарочку ликнути, та червяка заморити!

Максим:— Нічого, куме, відвикните, так як і я відвик. Відвик куме, так, що і не показуй мені тої парухи перед очі! (курить люльку).

(В читальні чути чим раз голоснійшу пісню: „Де Дніпро наш котить хвилі”).

Василь:— Що за пісня! Сх! Коб так кашель — не душиз, то сам би научився та підтягав за ними, хоть старечим голосом!

Максим:— Я, куме, таки через то тут приходжу — бо люблю, страх як я люблю отті пісні!

Василь:— А що то в тих піснях за гарні слова, що за гарна наука! Там про все згадується: про Росію, про війни наші давні з Турками на ляхами, про цісарів, царів, та про якогось Байду, що його Турки за ребро повісили.

Максим:— Та що ви Василю про старосвітське зачали? Хіба не чули нових про теперішню війну та про наших Січових Стрільців? Ах, се гарні пісні!

Василь: Чув, але я не памятливий то і мало що з них второпаю!

Максим:— Там згадується і про перший на-

ступ Москалів на нашу галицьку землю і про битви в наших Карпатах і про ті могили, що онде за селом понасипувані... Так хтось гарно то все поукладав, що аж мило слухати!

Василь:— Недивниця... самі вояки укладали. Горе і біда научили їх!

Максим:— Горе і біда! То ви правду сказали, а до того шей нудьга і туга за домом.

Василь:— Ай, війна, війна, гай, гай! Далася вона нам в знаки, дала!!

Максим:— Не згадуйте, куме, бо як хто згадає, то так наче чую ще ті гуки гармат та свист куль! Не забуду я її, не забуду тої війни проклятої!

Василь:— Не проклиняйте Максиме! Гріх! Все то Божа воля! Видно прогнівили люде Бога тай війну на нас зіслав!

Максим:— Як не проклинати? Найстрашого сына стратив... Діждався господаря.. Відобрали, та якраз в ту пору, коли цісар війну виповів... Пішов мій Антось! Поїхав десь на італійську границю тай не вернув...

Василь:— Не сумуйте! Воля Божа! Не він оден невернув... Дванайцять з села невернулося, а чотирох і до нині стоїть ще під Львовом з Січовими Стрільцями.. Війна, куме — війною... Божа воля, не наша! —

Максим:— То там під Львовом стоїть десь і мого брата Гната син Степан, так?

Василь:— Певно, що там! Він тепер офіцером, так писав до дому. Але цікавий я, доки вони там будуть стояти? Таж, кажуть, — що цісар дав всім волю та скоро і війні буде кінець... —

Максим:— Та воно так! Але знаєте, куме — чут-

ка ходить, що Поляки хотять велику Польщу зробити та до неї і нашу землю Галицьку прилучити. А наші старші офіцери, що служили при австрійськiм війську, зібрали наших хлопців, щоби не дати Східної Галичини Полякам... Чутка ходить, що коли прийде до війни з поляками, то ще будуть покликати наших хлопців з сіл. А ті поляки, щось предвиджують! Бояться наших! Де хто з Поляків міг, пішов до тих проклятих легіонів! Навіть наш дідич Гурський, — ота паскуда, хоч не молодий уже, тай та, кажуть десь тепер командантом польського легіону. Не досить, що з нас остатні соки ссав тут з жидами, та ще і військо на нас буде вести... Але не дiжде того, щоби над нами ще панувати! Наші їм зітруть лоби!

Василь:—Дав-би то Бог!

Максим:—Може Бог дасть! Може змилується над нашим народом та пішле поміч? Великий наш нарід та нема в него згоди! Велика земелька наша та ладу на ній нема! Нема Одного провідника і Господаря! Нарід поділився на якісь партії! Ми католики, там знов православні, а там сицилісти — і неможуть до згоди прийти!

Василь:—А чи чули Ви, куме Максиме, що десь тепер там на Великій Україні люде обрали собі Гетьмана? Не можу пригадати, як йому на імя!

Максим:—Чув я, Василю, чув дещо. Але вже є ї проти него партія — таки наша.... Не до вподоби їм Гетьман, — хотять республіки і президента. Колотиться наш нарід — а все хочуть чогось нового! Та найби був вже, хто хоче, коби тільки був такий, щоби визволив наш нарід з чужого ярма та завів раз лад на нашій землі!

Василь:—Коби то Бог дав!

Максим:—Так, так! Колись ми мали таких людей, що здобували для нашого народу волі. Моя Катруся недавно мені пр одного такого читала. Звався він Богдан Хмельницький! Ой тобув добрий чоловік для нашого народу!

Василь:—Пішли нам Боже тепер такого! (оба слухають пісні, що чимраз сильніше лунає в читальни).

Максим:—Слухайте-ж, яка гарна пісня! (парубки і дівчата виходять з читальні з піснею. Деякі мають книжки та газети).

II. ЯВА.

I-ша дівчина:—Ну, що правда, то не гріх! Але такої гарної історії, як ся, що нині Андрій читав то відай нема вже ніде?

II-га дівчина:—Котра, котра? Про Кармелюка?

I-ша дівчина:—Такі! Про Кармелюка!

I-ший парубок:—Е, що ти ще знаєш? Що ти чула? Песій гав, та котячий м'яв!

I-ша дівчина:—А може більше чула від тебе!

II-гий парубок: Диви, диви, Трохиме! Яка вона мудра!

I-ша дівчина:—Не та ка як ти! Очи вивалиш таї дивишся як сова в ночі! (дівчата сміються).

II-гий парубок:—А ти що? Цілий час торкочиш як сорока! (парубки сміються).

I-ший парубок:—От тобі й на! Сова таї сорока! Самі гарні птиці! Ха, ха, ха! (всі сміються). Через той час Андрій з Софією стоять на боці, та говорять де що між собою тихо).

II-гий парубок:—Ну годі вже! А то ще пічнете на добре сперечатися!

I-ший парубок:—Андрію! А ми й забули тебе спитати: Чи то правда, що наш жид Хаїм поїхав десь до Росії!

II-гий парубок:—Вчора говорили в селі, що як від'їздив, то ще хвалився, що там великим урядником стане....

Андрій:—Туди йому дорога! Там зачинається їх царство... Та тільки біда, що то царство навалюється і на нашу Україну! Прокричали по всій Росії і Великій Україні большевизм. Большевицький, якийсь ново-видуманий, уряд настав у Росії з жидами на чолі і звалюється на землі наші там — а тут знов ляшня духати недає — проголошує свій уряд і Польщу „від моржа до моржа...!

I-ший парубок:—І начім то все скінчиться?

II-гий парубок:—Перестаньмо вже! Досить наговорилися в читальни! Лучше розійдімося до домів, бо затра робучий день — а ніч коротка!

Дівчата (всі):—До дому! До дому! От добре сказав!

I. парубок:—(дивиться в сорону) Почекайте, от пан начальник іде та ще якісь люде! Почуємо, що вони нам нового скажуть! (всі стримуються і звертаються в сторону, звідки іде війт).

III. Я В. А:

Війт: (входить з кількома людьми)—Слава Ісусу Христу!

Всі:—Слава на віки!

Війт:—Що-ж, наспівалися, начиталися? Га, до дому йдете?—

Андрій:—Так, пане начальнику! Вже вечере!

Війт:—Отож гаразд, що я ще вас отут застав так разом, бо маю діло до вас. А передовсім до вас, парубки.

Софія: — Яке там діло? Кажіть скоро!

Війт:—Чекай! Яка цікава! Се вас, дівчат шлю й тичиться. Се справа тільки легінів!

Софійка:—Як то? Хиба ми, дівчата, не можемо знати? А певно дуже важне? Позвольте нам почути.

Війт:—Слухайте, слухайте перепилички.

I-ший парубок:—Щож-то таке моглоб важного бути?

Війт:—От послухайте всі, а я розкажу!

Зсі:—Розкажіть, розкажіть!

Війт:—Отож діти так: Ви багато читали в тих книжках про наших предків, як вони бились за наш край, за народ. Читали ви про ті кризди, які наш народ зазнає від лютих ворогів, панів-ляхів і москалів... Читали Ви як наша Україна стогне у ворожій ярмі. Знаєте, що надійшов час, в котрім наш нарід має вибороти собі долю, волю та свою власну державу. Війна світова вже кінчиться, але ся війна нам нічого окрім нужди та горя не принесла. Ся війна була за чужі нам справи! Тепер пічнеться війна за волю і державність нашого народу. Тепер пічнеться і наша війна! (всі здивовані ворушаться з місця).

Всі:—Розкажіть, розкажіть скорше!

Війт:—Які-ж ви поспішні! Мабуть кортить на во-рога? Чекайте, все має свій час!... Отож нині був у мене післанець з міста.... Приніс заклик-відозву, — яку дістав зі Львова і...

Всі:—Зі Львова!

Війт:—Так зі Львова! Прочитав мені той заклик, наказав щоб сповнив я його і от я отсе тут до вас прийшов.

Всі:—Щож там було в заклику? Кажіть скоро!

Війт:—Там було сказано, що наші вороги поляки збирають сильні війська, щоб Галичину разом зі Львовом таки прилучити до Польщі. Там під Львовом ведеться вже боротьба наших Українських Січових стрільців з ляхами. Ляхи нападають на села: рабують все, що попаде, а людей наших саджають до арештів! Наших хлопців ще там за мало, щоби подужати ляхів. Тому зі Львова і інших міст розіслано просьбу до всіх сіл, щоби всі хлопці і старші, котрі були в Січах, збиралися разом тай ішли помагати здобувати права і волі для нашого народу. Є приказ, щоби всі хлопці парубки і жонаті, спішили чим скорше на поміч нашим Січовим Стрільцям! Треба, щоби завтра рано до обідної пори всі з нашого села були вже під горою за ставом, а там будуть чекати наші офіцери, що заопікуються нашим сільським відділом. (по хвилі мовчанки). Смутно мені старшому чути ті вісти, але й весело, щоприйшов той час, слухний час, що можемо ми Українці, вибороти собі долю і волю. Дасть Бог, повернете в славу. Ний! скрізь по землях України сходить вже сонце лучших надій! Піднімаються сили України всюда: над Дніпром, над Чорним Морем і в нас під Карпатами. Нам треба побороти ворогів і лучитися разом та признати одного зверхника, одного господаря нашого на всіх землях України а тоді буде лад і порядок, буде своя Українська держава! Знаю, що в усіх вас горить огонь — відваги і всі ви підете на

сей клич наших борців, на клич нашої України! Чи так Діти!

Есі парубки:—Так! Так! Підемо!

Війт:—Я так і знав. Жаль мені, що я не молодий! Сам-бим пішов! Сам-би показав, що змію постояти за наше право! Але що? Щодя там зможу помочи? А ви діти, ідїть! Слухайте вашого команданта, бо де нема послуху і дисципліни, там нема ладу!

Парубки:—Підемо як оден! Згинемо за волю рідного народа!

Війт:—Коли так, то нема що часу тратити. Ідїть до дому тай відпочиньте, а завтра раненько збирайтеся, щоби зі всходом сонця бути тут. Тих, котрих тут нема, повідоміть о сім. І дїть діти. Най Вас Бог кріпить на дусі та дасть Вам відваги. (Всі пускаються йти).

Війт:—Ага! Чекайте ще! Заспівайте хоч одну ще пісню разом, бо хто знає, чи прийдеться так разом зібратися вам і чи я почую вже ваші голоси, щотак несуться аж гень до моєї хати, та потішають мене старого. Ану діточкі! Зачніть якої Най все село почує! Ану!..

1-ий парубок: Андрію починай! (всі співають).

Ой видно село, широке село під горою
Ой, там ідуть наші Січові Стрільці до бою.

Іде, іде військо крізь широке поле,
Хлопціж бо то хлопці — як соколи,
Ха-ха, Ха-ха, Ха-ха, Ха-ха, ха ге#!

Дівчино, рибчино, чорнобривка моя

Вийди, вийди, вийди, вийди

Чим скорше до вікна!

Хлопці-ж бо то хлопці як соколи!

Ой видно село, широке село під горою,
Ой там ідуть наші Січові Стрільці до бою.
По переду ідуть старші отамани
Хто охоту має то най йде за нами і т. д.

Ой видно село, широке село під горою,
Ой там ідуть наші Січові Стрільці до бою.
А хто піде з нами буде славу мати,
Ми йдем за Україну воювати. і т. д.

(Мельодія є в „Сурмі” — Гайворонського)

Війт:— Оттак діти, співайте і нехай та пісня заведе вас аж там до порохунку з ворогами. Ой діти, діти! Як-же з вами весело! Дивлячись на Вас і сам чоловік наче молодіє. Ну! А тепер пора до дому! Розходіться кождий в свою, щоб завтра були готові. (підводить Андрія до всіх) Ти, Андрію, будь їх провідником. На тебе здаю все! Так як ти до тепер провадив їх до науки, до просвіти і поступу, так і тепер веди їх і віддай в руки старшого команданта. Так молодці мої, отож ваш провідник! Чи годитесь?

Всі парубки:— Годимося! Годимося! Добре! .
Андрій нас поведе! Андрій.

Війт:— Так бувайте здорові і доброї вам ночі!

Всі:—На добраніч, пане начальнику (Всі розходяться, лишаєся Іван, Андрій і Софійка).

Іван:— Ходи Андрію! Підемо разом, бо мама нас там дожидають!

Андрій:— Знаю, що дожидають! (до себе) Бідні мама бідні. Іди Іване, а я зараз прийду. Тільки нічого мамі не говори, поки я не прийду!

Іван:— Добре! Я не буду. А ти не барися, приходи скоро. (пішов).

Андрій:— Я тільки хвилю і зараз іду. (Хвилю стоїть мовчки і дивиться на Софійку, яка сумна стоїть оподалік). Прийшов час! Треба йти! А мама? Хто ними опікуватися буде? Знаю, що вони не будуть боронити нам обом іти, але що з того? Тяжко! Ох як тяжко! Мама? А Софійка! Ох милі вони мені! Мама мила мені, бож вона моя рідна матусенька, а Софійка, моя суджена, моя потішителька, порадиця. Ох, і сам не знаю, хто мені дорослий, чи мама чи Софійка? Чи край мій Україна? (підходить до Софійки). Софійко!

Софійка:— Знаю, знаю, мій Андрію, що ти хочеш мені казати! (пригортається до него). Ти покинеш мене! Покинеш сироту! У мене ні батька, ні неньки, ні сестер ні братів! Одна! Сама! Тебе тільки мала! Тебе любила і на тебе уповала. А тепер? Ти підеш, мене покинеш? А я? Ох,, горе мені. На що я тебе любила? Лучше було самій сиротині жити і тебе не знати, ніж тепер лишитися і тужити! Андрію! Возьми і мене з собою!

Андрій:— Невжеж, ти серце думаєш, що я тебе покидаю?! Ні, Софійко. Я тільки йду на час, я мушу йти! Мене кличе рідний край і народ. Я Твій! Я говорив тобі, що не покину і не покидаю тебе. Я буду з тобою скоро... Бог допоможе. Вернемо у славі, волею, з долею для нашого народу! Софійко! Не вдавайся в тугу! Щоб тобі не вкучилося, я тебе возьму до моєї мами. Добре? Годишся? Вони добрі!

Софійка:— Все зроблю, що скажеш мені! Для тебе все зроблю! А до мами твоєї — — — я? чоловік би не мала я годитися? Я рада отсим твоїм словам — та тільки чи мама згодиться?

Андрій:— Згодяться! Для мене вони на все згодяться! Ви обидві лишитесь з однаковим болем! Обидвом вам буде веселійше жити і нас ждати. Мене не стримуй! Прийшов час і треба іти!

Софійка:— Ні! Я не годна тебе стримати, орле мій! Иди, лети! Хай тобі Бог додає сил та відваги. Наша велика Мати Україна потребує твоєї помочи! Иди соколе мій! Але прошу тебе, не забудь за мене. Пішли хоть вітром вісточку о собі! Коли тобі тяжко прийдеться переживати, коли будеш потребувати помочи, подай вісточку, я прилину до тебе стрілою, я знайду тебе на краю світа! (зі здивованнем) Знайду? А як? Як ти, не дай Боже згинеш? Ох тяжко, важко мені (плаче).

Андрій:— Не споминай про се, Софійко! Я верну здоров! Верну до тебе, моя птичко! З дна моря верну до тебе! А коли (смутно) коли почувеш, що справді мені десь могилу насипали, то не плач! Будь тверда і завзята! Закаменій, загартуй своє серце! Знай, що я не на те іду, щоби збутися, а на те, щоби пімстити кривди заподіяні нашому народови і волі здобути! То-ж не плач! (пригортає її) Як поверну, збудую тобі хаточку,.. онтам при горбочку — — бачиш? Тай будемо жити обидвое (пригортає її).

Софія:— Не обнімай мене, не говори так, бо ще більше жалю додаєш!

Андрій:— Софійко! Приречи мені, що не будеш тужити і будеш маму потішати! Приречи мені, що любов свою до мене заховаєш у серці, та що чекати меш на мене!

Софія:— Так! Прирікаю! Тебе одного любити буду і навіть по смерти не перестану! Ти мій!

Мій єдиний! Мій суджений! Колиб ти навіть згинув, то я знайду тебе! Знайду твою могилу і квіточками уквітчаю! (плаче).

Андрій:— Ну, годі! Ходім серце! Вже час! Темніє! — (просячи) А завтра, до схід сонця, приходи Софійко до нас! Добре!

Софія:— Добре, мій милий! Прийду!
(Співають двоспів, Софійка свої слова а Андрій свої.)

Софія:

Надсуваєсь чорна хмара над горою,
Тяжко жити в самотині сиротою,
Де-ж ти милий мій козаче відїзджаєш?
На кого-ж ти сиротину покидаєш?

Андрій:

Насуваєсь чорна хмара над горою
Не плач, не плач чорнобрива ти за мною,
Мене кличе край мій рідний, ти се знаєш,
Як поверну, мене щиро привитаєш.

Софія:

Як зашумить буйний вітер по діброві,
Прилинь, прилинь мій козаче чорнобровий!
Як з калини зачне листе опадати,
Я на тебе мій миленький буду ждати!

Андрій:

Як зашумить буйний вітер по діброві,
Тоді жди мене дівчино чорноброва!
Як з калини зачне листе опадати,
Я з тобою під віночок му ставати!

(Співаючи відходять, куртина спадає. Кінець 2. дії).

Ш. ДІЯ.

(Сцена та сама, що в дії першій. Параска складає річи снів на столець та звязує клуночки).

І. Я В А.

Параска:— От, вжей сонічко зійшло! Яке велике зервоніє!... Світить, веселить мир Божий. Воно для всіх однаково сияє. Цілу земельку освічує і всі ним тішуться!... Всі? (хвилию мовчить). Ой, скільки то людей не веселих, бідних людей як раз тепер конає в тюрмах, гине з голоду. Їм не світить сонце. Перед їх очима темно, сумно. (знов хвилию мовчить) Сияй сонічко ясне! Сияй всему миру. Потіш всіх засмучених! І мені світило ти сонічко, лучшу долю, лучше житте. І мені на старість дав Бог дожитися лучших днів. Діждалася синів потішителів. І думала я доживу щаслво своєї старости літ при них... Та не так сталося як ждалося. Ще заблаглося ворогам і душу закути і серце нам вирвати. Та не діждуть прокляті! Наші молодці зуміють їм заплатити за все! (звиває клунок). Підуть мої сини! Підуть (думає). А чи вернуть! (по хвилі) Що се я думаю? Вони вернуть, Вернуть у славі — до матери своєї старої... (по хвилі) А може не вернуть? А тоді що? Сама одна зістану — сама на світі тинятися му по під чужі плоти... Ох! як тяжко мені! Може-б не пустити?

Може лишити хоть молодшого Івана? (надумуєсь) Не пустить? І щож тоді? Мені лекше буде жити? Хибаж зможу я бути веселою, коли стільки тисяч наших людей мучиться в ляцькій неволі? Ні! Не-хай іде! Хай оба ідуть! Кривда всіх важнійша чим мій оден біль! (змінившим голосом — по хвилі) Або лишиться котрий з моїх орлів при мені і що? Правда, мені буде лекше жити, а йому? Він схоче волі! Схоче жити родинним життем. Він, мій орел, знайде собі орличку, чорнобриву дівчину і схоче жити з нею, жити, по закону божому. — А чи зможе? Чи дадуть прокляті кати, гнобителі? Чи дадуть жити? Убють його, так як... Ох! Боже мій! На що я згадую? Так, як убили мого Петра! А вона? Вона горличка, його люба подруга лишиться з маленькими діточками сама вдовою на поругу ворогам, так як і я отсе осталась. Ні! Не діждете сего, вороги прокляті! Радше смерть, чим ганебна поруга! Хай ідуть мої сини, хай хоть частину моєї поруги, моїх мук пімстять, а я... мені однаково старій Хай ідуть мої сини... Сироти ви мої! Вашого батька замордували і ви повинні пімститися на ворогах за сі кривди!

(Хоче іти в хату, її на зустріч з хати виходить Іван).

II. Я В Д.

Іван:— Сумні ви мамо... Бачу я, що тяжко вам жити і жаль мені вас, ох, як жаль! — Жаль покидати і жаль лишатися. Ви моя мати і Україна моя мати! Всіх нас Вона мати! Мамо! Одно ваше слово і я лишуся при вас! Я старости вашої не покину! А Андрій і за мене справиться. Я орлом рад летіти на ворога, але і гріх за вас, мамо, щоб ви так поневі-

ралися! Для того прошу вас, скажіть одно слово своє і я на ваше жаданне лишуся, тільки на ваше!

Параска:— (Гладить його по головці). Бачу синку, що ти щира дитина для мене. Молодий ще ти, сину! Тягар великий береш на себе і сказала би я тобі не йти, але щож доброго ти тут вдієш? Мене стару доглядати меш і більш нічого. А там? Там помочи твсеї потрібно, дуже потрібно! Іди си-ну, я бачу в тебе відвагу! Іди! А я стара зістану ждати на тебе і на Андрія.

Іван:— Спасибіг вам мамо, за такі щирі слова! Я піду, а ті слова ваші будуть моєю відвагою, моїм щитом, моїм дорогим скарбом! Я вас матиму перед очима і о вас думатиму та зі словами вашими іти сміло на ворога!

Параска:— Так сину мій, так! Будь смілим! (оглядаєся) А деж Андрій? Ще не готовий? Піду я в хату та подивлюся, що він там робить, бо вже час іти. (пішла).

Іван:— Бідні, бідні мама (дивиться за нею вслід). Вони тільки мук перенесли і ще готові переносити. Ох, Боже! За що так їх караєш! (пішов за хату).

ІІІ. Я В А.

(Входить Софійка з улиці).

Софійка:— (Потихо підходить до вікна). Нема! Певно ще сплять. (приглядаєсь на клуночки) Ні, не сплять. Ось і річи вже готові стоять. Вони збираються... Не знати, чи Андрій сказав вже мамі, що я з ними зістануся? Може не згодилася? І що тоді? Самій прийдеться тужити та виглядати. Ні! Вони згодилися. А то якось соромно до хати са-

мій іти... Боже, як тяжко мені сиротині! Одна надія є, одна потіха, одно щастє в мене — се Андрій. Без него я як рибка без води... Він піде. А з ним піде і моя веселість, моє життя, піде щасття моє. Він згине?! А з ним згину і я! Щоб я мала силу, не пустилаб його. (по хвилі). Не пустилаб? Ні! Не можна так думати! Він так мене просив, щоб я не думала о тім і я не буду. Зараз вийде мій голубчик... вийде... приголубить, потішить! Потішить? Та лишень на хвилю, а там знов сама, знов туга, смуток! (здивовано) Що се зі мною? Я знов про те згадую? Знов тужу, та клену долю, а не треба... Проч ідїть слези! Проч туга! Я вже весела. Весела й виправлю Андрія, щоб йому там не було тяжко, бо й він мене не менше любить, але серце козацьке в него! (задумуєся).

ІV. Я В А.

Андрій:— (Виходить з хати, а побачивши Софійку) Здорова Софійко!

Софійка:— (Підбігає до него) Здоров Андрію!

Андрій:— Ти прийшла, серце!! Раненько встала і прийшла до мене! (пестить її) Голубко моя.

Софійка:— Прийшла Андрію! До тебе голубе мій! (Андрій обнімає). Так, так пригорни мене, бо крім тебе нема в мене нікого щирішого, ніхто так щире слово не промовить, ніхто не погляне так ласкаво на мене, як ти мій милий!

Андрій:— Ніхто серце, і не треба нікому! Ти мені судилася і ти будеш моя. Та тільки на час, на короткий час ще треба нам розлучитися! А там знова заживемо, разом, заживемо на волі, обоє моя люба!

Софійка:— Кажеш заживемо обое, а серце мое чує, що відай тільки вітер слова ті рознесе і з словами рознесе мое горе, мою тугу за тобою!

Андрій:— Годі вже моя голубко! Ти тільки себе тими думками морочиш, та не даєш спокою своєму серцю. Казав на думай об тім! (просячи). Не будеш моя зірко?

Софійка:— Не буду вже! Вір мені, не буду! Бачиш я вже сміюся (усміхаєся).

Андрій:— Так! Смійся, будь весела і матір розвеселяй, бо вона...

Софійка:— (перебиває йому) А що правда, чи говорив ти мамі, що я тут прийду?

Андрій:— Говорив. Згодилися, а такі раді, що...

Софійка: Раді, кажеш?

Андрій:— Дуже раді!

Софійка:— Спасибіг тобі, Андрієчку!

Андрій:— Не мені, а тобі спасибіг, що ти зістаєш з мамою.

Софійка:— Яка я рада! Ох! Ти мій голубе! Ти мій батько, ти мій брат і всьо-всьо на світі. (падає йому на груди, а він її обнімає. Так довго стоять, а коли Параска виходить і говорить, вони на боці розмавляють тихо).

V. ЯВА.

Параска:— (дивиться на дітей) Ой діти, діти, Жити би вам, та любитися... Так ні! Не дають вороги — розлучають! І невістки діждалася, я... гарну як квіточку знайшов собі орел мій! Умів дібрати пару! Так хто знає, чи доведеться їм у парі жити? Ох, Боже, Твоя воля! (Андрій і Софійка при останніх словах побачивши маму, відходять від себе).

Софійка: (не сміло) Здорові були тіточко! (цілує її в руку).

Параска:— Здорова, моя ягідко! (цілує її в голову).

Андрій:— (Підходить до мами і бере Софійку за руку). Мамо, се Ваша будуча невістка! Я лишаю її при Вас, бо она сирота і Ви останете з нею... Тільки прошу, Вас, мамо, вислухайте моїх слів! Ви мені дорогі і вона мені мила, дорога. Пригорніть її, як рідну, як мене пригортаєте, а я Вам за се буду дуже а дуже вдячний, вовік вдячний! —

Параска:—(Бере Софійку за руку і дивиться її в очи). Доню, доню! Обом нам одна доля судилась, обі ми і повинні жити тепер, та ділитися смутком і веселостю. (звертаєся до Андрія). Ходи си-ну, най я пригорну до серця тебе! (Андрій підходить до мами) Будь Боже милостив над сими діточками! Збережи любов в них і нехай та любов скріплює їх серця та додає йому сили і відваги і її надії на кращу долю, на тихе, спокійне житте! Діти мої! Сама не знаю, що дієся зі мною. Спасибіг вам, що ви хоть на сю хвилю звеселили мене, бо може то останна хвиля в життю?! Благсловлю вас діти. Нехай ясне сонце хоронить вас! (пригортає обоїх і цілує, та ревно плаче).

• **Андрій:**— Дякую Вам за благословленне і слова ваші мене кріпити муть та з дна моря виведуть!

VI. Я В А.

(Входить Іван).

Іван:— Щож братчику, ти готовий?

Андрій:— Готовий!

Параска:— Ходіть діти, до мене ще раз! Ходіть всі троє. Оттак!... (всі підходять) близенько, най я з вами хоть раз ще почувся щасливою, бо не діжду вже такої другої хвили, як отсе нині (плаче).

Іван:— Не плачте мамо! Будьте веселі і тіштесь, що діждали сеї хвили, на яку ми так давно чекали! (до Андрія) Ходи Андрію! Бо час,—на нас чекає товариство! (Оба збирають клуночки. За сценою чути тиху, чим раз голоснійшу походову пісню: „Ой у лузі червона Калина”).

Параска: — Хай Вам Бог помагає і благословить! Ідіть діти і памятайте, що той сам пан Гурский, що тата вашого убив певно стрінеться з вами. Він пішов до легіону! Може де стрінетеса з ним!

Іван:— О зустрінемося, гадаю! З думкою пімсти ми росли і пімсту носили в серцю від хвили, коли про смерть батька дізналися! Тепер, — коли прийшов час, — знаємо, як маємо пімстити! Ходи Андрію!

Андрій:— Прощайте мамо! (цілує її в руки, вона його в голову) Прощай мила, моя суджена! (цілує її двічі).

Іван:— Прощайте мамо! (цілує її) Прощай і ти Софійко!

Андрій і Іван: Прощайте! (за сценою чути голосну пісню) (оба скоро виходять).

Параска:— (З плачем) Ідіть здоровенькі! (Софія припадає до Параски. Обі плачуть. Куртина спадає, кінець 3-ої дії).

ІV. ДІЯ.

Відслона І-ша.

(Ліс. Місце битви. Ніч Серед сцени лежить кілька убитих Січових Стрільців та польських легіоністів. Здалека чути тихі стріли крісів та голоси „урра“! По хвилі вбігає на сцену ранений Андрій).

І. Я В А.

Андрій:— (Затачуючися) Що зі мною? Де я? — Темно мені в очех! Щось тут пече — болить... (хапаєся за бік) Що се! Кров?! — (по хвилі тихо) Так се куля! Ох! Невже тут мій кінець? А мати? А Софійка?! Болить — пече! Темно мені (падає) Нема життя! Де наші? Де мій брат Іван? (тихо) Іване! Іва-не! (заговк, тільки стогне). (за сценою чути стріли і тихе „урра“). Вони близько! Ох, Боже! Рартунку! (пробує дістати води, але не може). Нема! — Води! Пече мене! Боже! Вже думав ось-ось кінець! Розібемо праве вороже крило і спочинемо... спочинемо тут, — недалеко — в ріднім селі!... Побачу маму... милу — — Ох! Тяжко! Там певно вороги в селі? — А я? нема сили! — Орлом летіти туди я повинен! Повинен сповістити про побіду... Повинен... Боже! Дай сили! Ратуй мене! — — Ратуй... Нема — — (затихає).

П. Я В А.

(Вбігає двох польських офіцерів).

I-ший офіцер: — (з раною на руці) Пся-крєв! Завзяті Гайдамакі! Геї, пане колего! Завини рану, бо сили мене опускають.

II-гий офіцер:— (виймає шмату і завиває йому рану) Так, так колего! Пшекленте Гайдамаки. Але пане теґо... попамятають вони нас. Сеї ночі всіх їх, як медведів побємо... Правда, що вони в тих горах — пане теґо — вміють нас заходити, але нас є, як то мувіць венцей, то дамо собі раду, бо то пане теґо, не з нами грати!

I-ший офіцер:— Ах, болить — псякрєв! Але — ніц! А тепер легко їх обійти, бо їх довудца вже не живий. Я сам його вбив і хоть від него рану дістав, але він вже мене попамятає... Он лежить, (показує на Андрія) і не встане... добре трафив — пся креєвв!

II-гий Офіцер:—Та... о пане теґо, розумієся що так! Ге-ге!

I-ший офіцер:— Юж і рана завита! А тєраз дай пан папіроса, то і одвагі венцей набєру на Гайдамакуф.

II-гий офіцер:— Так, так то пане теґо! (витягає і дає йому папіроску, оба курять. Підчас того Андрій підносить голову, видобуває револьвер і поцілює до I. офіцєра).

Андрій: — А! Проклятий! (стріляє і I-ший офіцєр падає).

I-ший офіцєр:— Панє! Па-н-є! (втихає і конає)

II-гий офіцєр:— ОЙ, цо то? Кто то? (утікає, але йому на зустріч вбігає легіоніста перєстрашений).

Лєгіоніста:— Панє офцєр! Панє офіцєр!

II-гий офіцер:— Що такого?

Легіоніста:— Нас обступили Українці зі всьох сторін!

II-гий офіцер:— Ніц, ніц! Мос пане! Може ми злучимся з нашим полком, що там в долині стоїть. Тож прендзей пане tego! Там стоїть сам командант Гурскі (Андрій підймає голову і нишком прислухується) і йому мусимо йти на поміч. А з відтам впадемо на село, та заки наші тут упораються з Гайдамаками, ми наберемо много — пане tego — добра, гусий, кури, худоби, збожа і тим подобне — пане tego.

Легіоніста:— Добже! Але прендзей, альбовем юж стріляють (чути тихі стріли, оба втікають). Тшеба уцекаць!

(Хвилю тихо).

Андрій:— (пробує підвестися) Так! Вони на село нападуть! — Там мама, там — — — Ох! — — Пече! — Невжеж се моя смерть! Ні! Не так! Ні ще не час! Ще не кінець, ще я свого не зробив! Ще... (затихає. Хвилю нема нікого. Чути стуки за сценою. За хвилю вбігає на сцену з 10-16 Січових Стрільців).

III. Я В А.

I. Січовий Стрелець:— Ну, слава Богу! Ліве крило вороже цілком розбите, тольки не знати як там з правим?

II. Січовий Стрелець:— Мусимо чим скорше йти нашим на поміч, бо їх там менше!

III. Січовик:— Добре кажеш, товаришу. (побачивши Андрія) Що се? Андрій неживий? (всі здивовані нахилиються).

Всі:— Убитий?!

III. Січовик:— (надслухує до Андрія грудий) Ні! Живий! Він ще дихає! Води! Води скорше! (оден з Січовиків приносить скоро води і наливає Андрієви до уст, та мочить голову. Андрій ворушаєся).

I. Січовик:— Дайте знати Іванови — скоро! (Оден з Січовиків біжить і за хвилю входить Іван).

IV. Я В А.

Іван:— Що? Мій брат, Андрій не живий? (кидаєся до него) Андрію, брате мій!

II. Січовик:— Ні! Він живий!

Іван:— Андрію, Андрію!

Андрій:— (ворушиться) Га? Що? (доторкаєся Івана рукою) То ти Іване?!

Іван:— Я, Андрію! Я твій брат, Іван. Тебе ранили!

Андрій:— Нічого... (підводить поволи голову) Дивись! (показує убитого офіцера) Бачиш? Він мене пострілив і я йому віддав! —

I. Січовик:— Добре віддав (копає офіцера ногою) Ей Богу, добре!

Андрій:—(далі тихо говорить) Лишіть мене.... Ідіть в долину, бо я чув, як вони тут нараджувалися напасти на село. Ідіть, а ще встигнете на час. Ідіть! Іди Іване! Там мама, — Софійка! Ох... (Іван піддержує його).

Іван:— Говори, говори! Що вони більше говорили? Над чим нараджувалися?!

Андрій:— Ідіть! Лишіть мене! Там мама!... Іване! Не кажи їм нічого за мене! Кажи, що я верну скоро! Кажи, що... Ох! Іване! (слабне і падає Іванови на руки).

Іван:— Андрію! Брате! Ти не смієш умирати! Ти мусиш жити! Ти мусиш вести нас, бо діло наше ще не скінчене! Нам треба тебе — Брате! —

Андрій:— Ідть! Ідть товариші! Іди, Іване! Прощайте! Прощайте!...

Іване:— Андрію! Жий! Жий для мамі і для Софійки! — —

Андрій:— Ні! Нема вже життя! Я щасливий, що умираю в часі нашої побіди.... Я щасливий — — Ніні на мурах столиць наших Київа і Львова, на мурах столиць князів і гетьманів наших засияє наш рідний синьожовтий прапор України! — — — Іди, брате Іване! Там в селі буде він, той, що нам найбільше кривди заподіяв, — той, що нам батька убив — — — Іди! (хапає його руку) Прости — — — Скажи мамі і Софійці, що я верну! — — — Прощайте! Я умираю — — за волю! — — (умер).

Іван:— Що з тобою Андрію? Ти не смієш вмерти. Ти мусиш жити! Андрію! Невже помер?! (прислухуєся до грудий) Так! (всі скидають шапки) Умер! (плаче) Брате! Спи тут, спи спокійно.

ІІІ. Січовик:— Ну, годі нам товариші і ти, Іване. Годі плакати... тай не годиться козакам так робити в поле битви! Веди нас Іване! Коли брата вбили, то ти не меньше здібним у нас указався! Веди нас! Нам треба чим скорше, бо вороги близько!

Есі:— Так, гаразд! Іван нас поведе! „Урра”!!

Іван:— (До Андрія) Спи Брате! Я поклін передам від тебе мамі, тай Софійці. Спи. Я докінчу діла... Ми дістанемо самого команданта того кровопійця. Спи! Ми прийдемо тебе поховати! Прийдемо разом в славі і сповістимо тебе про Волю Української

Деджави! (зривається і говорить іншим острим голосом).

Ходім, товариші! Уставляйтеся в ряд! Кріси на остро! Бігом — біг! (пішли. Здалека чути тихі стріли і кличі: „Урра”)

(Куртина спадає).

ІV. ДІЯ.

Відслона II-га.

(Середина хати Параски. Бідна обставина. Софійка і Параска сидять на лаві та тереблять кукурудзу).

І. Я В А.

....**Софійка:**— (співає).

Ой у полю при дорозі дуб нагнувся,
Там кінь карий з козаченьком іспіткнувся;
Вітер віє, з дуба листе опадає,
Козаченьку кровці з серденька спливає.
Приїхали други вірні о півночі,
Тай накрили козаченьку карі очі...

Нагинаєсь дуб високий на могилу,
Ой покинув козаченько свою милу.
Стало листе ту могилу прикривати,
Заплакала по синочку рідна мати,
Лише коник десь по степу там сумує,
По могилі чорний ворон заночує.

(Параска схилившись, плаче).

Софійка:— Чого ви, тіточко, так зажурилися?
(підводить її) Що? Ви плачете?

Параска:— Ні, доню! Я так лишень! Співай,
співай!

Софійка:— Се певно пісня вас до плачу довела?
Я вже не буду...

Параска:— Чогось Софійко, так тяжко мені Щось не добре віщує моє серце...

Софійка:— Що ви знов! Заспокойтеся! Вони вернуть! Андрій зі мною оженився і ми будемо гадувати. Збудуємо нову хату і стодолу, а ви коло нас будете жити Вам добре буде! Іван також буде з нами. Нам так весело буде!! Правда? кажіть!...

Параска:— (ніби радіє) Як ти гарно говориш! Софійко, доню любя! (пригортає її) Ти щира дитина! Ти все то так гарно розумієш! Говори! Говори доню! Потішай! Спасибіг тобі. Хай Господь тебе надгородить щастям... Ох, чи прийде мені зазнати ще того щастя при своїх діточках? Хто знає, де вони тепер? Може вже лиш ворон чорний десь кости їх розносить та пє їх кров і...

Софійка:— (перебиває) Ви знов тої? Заспокойтеся тіточко! Тай гріх таке говорити... Вони вернуть здорові.

Параска:— Так! Так, Софійко. Гріх говорити алеж материнське серце все таки болить... Вони діти мої. Я їх виховала, виплекала... (надумуєсь і мов прокидаєсь). Що я знов грішу? Не можна-ж так! Я-ж сама їх виправила!

Софійка:— А бачите — тіточко! Так і я думаю!

Параска:— Так, доню так! (Роблять далі — Софійка співає пісню: „В кінци греблі шумлять верби”)

Параска:— (по пісни встає і дивиться у вікно). Що се там в селі так заметушилося? Наче десь горить?

Софійка:— (Дивиться у вікно). Не знаю, що се значить? Люди по улицях уганяють, се певно вертають наші хлопці? — (вибігає на двір і по хвилі вертає знов до хати) Ой тіточко! Поляки в селі! Я

бачила, як чотири жовніри з рогатими шапками — виносили зі Стефанишиної хати подушки!

Параска:— Що ти кажеш?

Софія:— Так! Подивіться самі (отвиряють`двері і дивляться на двір). Шож робити! Вони і до нас прийдуть. — Заберуть все! — Тіточко, ховаймо дещо!

Параска:— Та де сховаємо?

Софія:— Виносім в город, там вони не знайдуть (Зачинають виносити деякі річи. Софія раз винесла і довший час не вертає. Параска пару разів сама виносить і при тім говорить!).

Параска:— Ой, падоньку мій нещасливий, що тут діяти? Там в коморі трохи муки і збіжа — де то діти? (Виносить річи і знов вертають до хати). Ох, доле моя! Коровку заберуть. Її нігде діти! Боже пішли поміч! Відверни їх від нашої хати! (Знов виносить річи і вертає).

Софія:— Я вигнала корову і нагнала в ліс, може там не знайдуть!

Параска:— Ох! Доню, доню! (плаче).

Софія:— Не плачте! Бог милосердний, нас обереже! (чути стукіт і веселі мови). Вже йдуть! (Параска і Софійка перелякані стають в куті хати. До хати входить 5 польських жовнірів і командант Гурский).

II. Я В А.

(Командант входить попереді а за ним жовніри)

Командант:— А-а-а! Стара і молода... обі тут (дивиться на Софійку). Чего ленкаш сі мая панно? (підступає до неї).

Софійка:— Проч від мене!

Командант:— Го, го! Яка остра! — Так, так — пане тего! Значить, відважна Гайдамачка! Знаю: всі ви такі! Але тепер доля ваша в моїх руках! (до Параски). Сини твої де? Га? Де сини твої? (та мовчить). — Мовчиш? — А! Догадуюся, де вони! — Гайдамаки! — Пішли до українського війська, — до Січових Стрільців! — (ходить по хаті) А-а-га, панщини вам! Буків а не волі! Якась Україна їм в голіві! — Чекайте пси! Будете ви мати Україну — — будете мати волю! (до Параски). Ти стара, по що післала синів до українського війська? Пощо пустила їх! О, за се тяжко відпокутуеш! — Се злочин! Пустити синів против нашої „жечипосполітої”? (злий) О! Погані! Знаю я вас! — Чоловік твій мене зі світа хотів згладити! — Штрайки заводив! За се й відпокутував! О, він мусів відпокутувати! А ти синів пустила до українського війська? Вони против нас з карабінами стали? — Так! — — (ходить по хаті лютий). І ти думаєш, що діждешся їх побачити? О, ні, вони впадуть в наші руки! На очах твоїх повиснуть на гиляці, або куля груди їм прошиє! Ти думаєш, що волі діждешся? України? — — Гм — — Хами!

Параска:— Чого говориш такі річі? Що винна я, що роду українського ми і, що сини мої пішли там, де їх кликав рідний край? І ти — —

Командант:— (перебиває остро). Мовчи, стара! (підступає до Софії) Хто отся дівчина і чого вона в тебе? (Параска мовчить). Мовчиш! Значить — вона шпіонка! Ти шпіонка переховуєш? Се зрада! — Сини проти нас! Сама ти їх пустила, а тепер ще шпіонка переховуєш!? — Гм! — Так, так — пане тего! Шпіонство, зрада!

Параска:— Ні! Вона не шпiонка! Се чесна дiвчина вона в мене...

Командант:— Мовчи! (до Софii) Так, так! Ти гарна i вiдважна Гайдамачка! — Чого ти тут? Га? Ти думаєш, що дiждешся - милого свого „коханка“! О, — вiн певно вже десь в наших руках? В нас досить арештiв для них! Там i тобi місце! (до одного з жовнiрiв) — Пане того!

Жовнiр:— (салютує) Службу пану команданту!

Командант:— Ти кажеш, пане того, — що видiв, як ся дiвчина гонила корову в лiс? чи так?

Жовнiр:— Так пане, команданце! Всi видiли!

Командант:— Так?

Всi жовнiри:— Так, так, видiли!

Жовнiр:— Ще й хусточкою махала!

Командант:— Так! (злий ходить по хатi) Зрада! — Шпiонство! — Хусточка i корова в лiс то знак зради! — О, то погана зрада! — За такi рiчи арешт порядний або й смерть!

Софiя: (до себе) Що вiн говорить? Не розумiю! Себто мене в арешт? Менi смерть? За щож се?

Командант:— А зрозумiла?! Га?! Так, так! Ти пiдеш з нами! Ти шпiонка!

Софiя:— Ні! Я не шпiонка!

Командант:—Мовчи! Ти смiєш ще вiдворкувати — Гайдамачко!

Параска:—А ти смiєш отут глузувати з нас? Ми не винні i Бог тебе тяжко скарає за всi кривди i знущання над нами!

Командант:— Як ти смiєш?! (кидається до неї i кричить до жовнiрiв). Берiть обох! Звяжiть стару i молоду! (жовнiри вяжуть Софiю).

Параска:— Ух, прокляті! Поганий кате! Ти думаєш, що се тобі уйде дармо? Колиб тут сини мої!

Командант:— (злий) Мовчи! Не згадуй — а то задавлю (шарпає так, що вона падає. Копає її ногою і кричить до жовнірів, що вже звязали Софію). Вязіть її! (жовніри вязуть). Вже всьо! О, — то прокляте насінне гайдамацьке! А бачите, як вам позамикав роти!

Софія:— О, ти поганий! Не був би ти такий, як би побачив тут мого Андрія! Ох, Андрію! Прилинь та подивися, як знущається над нами кат! —

Командант:— (до Софії з шаблею) Ти смієш! — прокляті баби! — О, я так і знав, що її коханець десь при українських бандах! — Так, так — пане те-го! Тим більше кара тебе чекає! (до жовнірів) Хлопці! Заберіть всьо, що є в хаті і коморі! Корову теж візьміть!! А їх обох в мій обоз! Там я з ними пізнійше справлюся! (2 жовніри тягнуть поволоцьки Параску і Софію. Інші забирають дещо є в хаті. Всі пускаються до дверей. На дворі чути чим раз голоснійші кличі: „Урра”. Чути кілька стрілів і бряск шабель! (жовніри польські кидають з переляку все з рук).

Командант:— Що се?! Хто се?! (переляканий бігає по хаті).

Жовнір:— (вбігає переляканий з надвору) Біда пане команданце! Українські війська в селі! Нас обступили зі всіх строін!

Командант:— (виймає шаблю). Хлопці! Броньцесен! (до хати вдирається 8-10 Січових Стрільців з Іваном на чолі. Одні убивають всіх польських жовнірів. Другі розвязують Параску і Софію). Кидаються всі на команданта, що стоїть з шаблею на боці)

Іван:— (стримує їх) Пождіть товариші, я сам з ним справлюся! (Бсі відступають і уважають — Іван бється з командантом на шаблі довший час. Підчас бою дістає рану в руку а в сій самій хвилі вибиває шаблю з руки команданта і убиває його зі словами:).

Іван:— Гинь кате! Тебе давно хотів я знайти! (хапається за ранену руку і підходить до мами). Мамо! Ходіть до мене! Я щасливий, що вас зостав живими!

Параска:— (кидається до Івана) синку мій! Іване! (цілує його в голову, в чоло, в лице і очи). Ти прийшов? Прийшов вчас — оборонити матір свою! (Побачивши в него ранену руку). Що се? На руці в тебе рана? Ох, Боже! Кров!

Іван:— Нічого мамо! Нічого! Кровю, мамо волю здобувається! Я щасливий, що спомнив ваш заповіт! Ось кат перед вами — не живий!

Параска:— (бере його за руку). Іванку! Дай я тобі руку завишу! (хоче завивати).

Іван:— Нічого мамо! Се нічого (пригортає її. Кілька Січовик Стрільців скоро завиває рану Івана).

Параска:— Ох, Іванку мій! Ти прийшов до мене! А деж брат твій — де мій Андрій?

Іван:— (сумно хвилю мовчить). Андрій?

Параска:— Де він? Кажі!

Ссфія:— Де Андрій? Скажи, Іванку!

Іван:— Де Андрій! (вагається) Щож вам маю сказати? — -- Не знаю! — — Він... Він там...

Параска і Софія:— (припадають до него) Де він, де? Кажі!

Іван:— Андрій — — там --- — в лісі! Він поклін чам передав!

Параска:— Невже убитий? Неживий? — (шарпає Івана) Іване! Скажи, що з ним? Де він? — — Неживий? (хвилю мовчанка).

Оден з Січовиків: Правду кажете!

Параска і Софія:— Ох, Боже правдивий! (Параска припадає до Івана і плаче).

Софія:— Ні! Андрій живий! Він не смів умерти! Він мій! (бігає від Січозика до Січовика) Кажіть, що се неправда! Скажіть, що він живий! (ридає).

Параска:— Іванку! Синку! Скажи! Де Андрія убили? Де ви його лишили? Скажіть! Я знайду його! (плаче).

Софія:— (до Січовиків). Скажіть, де він! Де він лежить! Я піду до него! Я знайду його! своїм духом, парою своєю збуджу його! Він встане! Він буде жити! Заведіть мене. Покажіть мені місце, де він лежить! (пускаєся до дверей, Січовики стримують її). Пустіть мене! Я йду шукати мого — Андрія — — моє щасте!

Параска:— Іванку! Щож думаєш ти робити тепер? Останься при мені! Жий для мене!

Іван:— Не можу я, мамо! Не можу ще зістати при вас! Я мушу ще іти! Я мушу ще на короткий час! Наше діло ще не скінчене! Ще ворог в наших краях! Ще ваші слова не здійснилися! Як ворог опустить нашу землячку — тоді прийду до Вас, прийду скоро! Той час вже влизько! Я неможу лишити товариства! Нам треба кінчити діло!

Параска:— Синку! Іванку! (говорить потихо) Ти правду кажеш! Добра в тебе натура! Іди синку! Най Бог тобі помагає! Благословлю Тебе у дальшу боротьбу! Благословлю всіх вас — — Ідіть! Кінчіть святе діло! (Підносить руки ро гори і бла-

гословить всіх. Іван цілує маму в руки. Бере команду і скоро виходять усі стрільці з хати).

(Куртина спадає, кінець 4. дії).

ЖИВЙ ОБРАЗ

(Продовженне драми)

Сцена представляє місце де була битва. Місячна ніч. Видно кілька хрестів. Серед сцени свіжа могила. Довкола пожовкла зсохла трава. На могилу падає сухе листе. Над могилою стоїть молодий Січовий стрілець опертий на кріс. Стрілець представляє лірика одного з товаришів поляглого, що надмогилою висказує свою жовнірську думку.

При піднесенню куртини — десь далеко чути тиху похоронну пісню Січових стрільців. Пісня пома-лу стихає. Підчас тихої пісні Стрілець починає деклямацію „Над могилою срільця”. Говорить голосно, зрозуміло і дуже помалу слово за словом. (

Підчас деклямації може робити рухи рукою — відповідно до слів:

„Свіжою кровю злита травиця,
З доптана, зрита рідна земля,
Стоять рядочком хрести новії,
Свіжу могилу листе вкрива....

(хвильку мовчить)

Чути шум вітру і з далека тихий сумний голос трубки: Похоронний

Арію смутку вітер шепоче.
Плаче висока сосна в яру,

Сумом журбою мряки покрили
Гай і діброву темну густу.

(Знов хвильку мовчить пісня за сценою завмирає).

Десь понад яром пісня несеться,
Відгомін бється о береги,
Се похоронний похід співають
Другови своєму вірні други.

(Хвилю мовчить. Пісня зникає).

Тут поховали вірного друга,
Що за народ свій віддав життє,
За ним десь плаче рідна матуся,
Вірна дівчина слізоньки ллє.

Чесно упали отсі герої
Тихим сном вічним в могилах сплять
І про державу свого народа
Про долю й волю сни любі снять.

У всіх могилах отсих новеньких
Лежать Січові Други Стрільці,
А завтра знову тут бій пічнеться,
Нові прибудуть наші стрільці.

(За сценою чути здалека тиху походову веселу
пісню, що чим раз кріпшає).

Завтра тут знову кровця поллеться,
Гармати, кріси знов загудуть...
Ось уже пісня знову несесь,
Борці новії в похід вже йдуть!—

(Хвилю мовчить. На сцену входить 16-20 мо-
лодих Січових Стрільців з Іваном на чолі. Входять

з походовою піснею і становлять ся двійками лицем до моголи і до людей на салі. Із застановленнем перестають співати. Пісня надається: „Ой, з загори, чорна хмара встала”, — „Гей гук мати гук”, — „Гей на горі там женці жнуть”, або инша. Стрілець говорить дальше):

Іх не лякають ні сі могили
Ні на могилах нові хрести,
Бо знають добре, що за державу
Пролиться мусять струї крові.

Вони хоробрих прадів внуки,
На кров Гетьманів заприсягли
І за ідеї Богдана Батька,
Боротись вірно тут прирекли.

Вони готові хоч би і в пекло,
Ім смерть у бою вже не страшна;
В них ціль се своя рідна Держава:
Одна В'країна сильна вільна.

(Показує на Стрільців рукою):

Ідіть же братя, у бій завзятий
Двигніть високо наш рідний стяг!
Доти і з рук ви не киньте зброї
Доки не згине проклятий лях!

За кров й могили виросте воля,
Для України час лучших днів.....

(Чути знов тихий голос трубки: Веселий алярмовий клич).

Ідіть-же братя! Трубка вже трубить!
Кличе: „У похід, на ворогів !

(Стрільці рядом, з піснею виходять. Декляма-
тор рівнож прилучається до них.—Куртня спадає).
(Кінець).

ЖИТТЄ і ДІЯЛЬНІСТЬ

ТОВ-А ІМ. М. ЛИСЕНКА.

Співацько-Драматичне Тов-о ім. Миколи Лисенка в Шікаго.

ОСОБИ (від лівої до правої сторони).

Долішній ряд дівчата — Анна Дубас, Текля Криворучка, Марія Вус, Л. Копчак, Ю. Ліщина.

Другий ряд з долини — Марія Кривецька, Ольга Поляк, Анастасія Королишин, Стефанія Цимбаліста, Дмитро Атаманець —дірігент, Марія Винярьська, Катерина Косович, Ольга Улицька, Марія Ліщина.

Нузший ряд мужчин: — Іван Дужанський, Василь Цимбалістий, Н. Николаїшин, Никола Будник, Никола Ткачук, Євстахій Михальський, Іван Габро, Юрій Машталь, Михайло Гусір, Степан Мусійчук.

Горішній ряд:—Яків Квачан, Максим Леськів, Михайло Джігановський, Михайло Шаран, Степан Мурин, Ан. Цептор, Мартин Барабаш, Михайло Микитин, Василь Сидорук, д. Дубик, і Андрій Дзіваковський.

Ще слідуючі ширі члени ревно працюють для тов. а нема їх на знімці. Ольга Моцівна, Дмитро Заболоцький, Лев Білянський, Роман Бойко, Володимир Беревич, Петро Міхоцький, Анна Вус. Михайло Білянський, Володимир Моцьо, М. Токаревич.

Товариство се założене 1907 р. при церкві Св. О. Николая тепер найбільший і найкращий українській церкві у Злучених Державах Америки.

Першим дірігентом і оснувателем сего товариства був дякоучитель Михайло Костюк і о. Николай Струтинський. Початковими організаторами і щирими членами були: Григорій Кривовяз, Михайло Фтомин, В. Марусяччин, д. Васильціг, Іван Мотлюк, Емілія Тягнибік, Іван Карпа, Василь Музика і ин.

Пізнійше 1910—17р. були: Антін Стангритчук, Олена Моцівна — (Гайович), Мирослава Моцівна— (Мусійчук) Семен Кочій, Дмитро Гой, Франціска Слободзян, Іван Мазурик, п-на Куцик (Войтович) І. Литвин, Василь Шкраба, Марія Кривокульська, Ілько і Кость Шпікула, Марія Шпікула та багато инших щирих любителів співу і штуки.

За дірігента М. Костюка хор виступав на шікаговськім контесті хорів в „Рівервю Парку” з двома піснями: „Вулиця” і „Гуляли” В році 1917 дірігентуру обняв д. Василь Коцюбинський, котрий також впротягу 3 річного свого часу провадження сим товариством виступав всюда з концертами та представленнями і разом з своєю женою посвячували багато труду і часу для слави Української пісні.

В р. 1920—22 дірігентом був д. Теодор Хоптяк. Між тим, короткий час дірігувала (покійна) Наталія Гриневецька.

В році 1922, з приходом до Шікаго (покійного) о. Василя Стецюка хор сей дуже збогатився в члени. Поділено його на хор мішаний і мужеський — Січовий (бо члени хору є Січовиками). Мужеським хором дірігував о. Василь Стецюк а мішаним Теодор Хоптяк. Літом 1922р. оба сі хори виступали з концертом на світовій виставі в „Мунісіпал пір” в Шікаго. Мужеський під батутуою о. Василя Стецюка співав: „Палія” і „Гамалію”, — мішаний, під батутуою Теодора Хоптяка співав: „Бандуру” і ще кілька пісень. Слухало концерту около 10. тисяч людей — і широко про сей виступ описували ам. часописи. Виступав на сій виставі також гурт Українських танцьористів тов ім. Лисенка. .

По д. Т. Хоптяку обняв дірігентуру сего хору д. Дмитро Атаманець, котрий дірігує до нинішного дня. Його спровадив тутейший уряд парохіяльний з Детройту Міш. бо уважав, що се чоловік оден з найвідповіднійших і найздібнійших, що може заняти так важне становище дірігента в так великій і поважній громаді, якою являться ся укр. громада в Шікаго. І непомилилися.

За часу діріговання Дмитра Атаманця се товариство дало найбільший розголос про себе в Шікаго і околиці, тим більше, що дірігент знає знаменито своє діло і сам є не тільки добрим дірігентом, але і артистом — тенором та артистом в штуках чи в трагічних чи в комічних. Він є бувший артист Укр. Львівського театру Стадника. Зачасу його проводу — товариство виступало з кільканайцятьма концертами між своїми і чужими. Співав сей хор також до „радіо”. Товариство виставило в 2-ох роках кільканайцять поважних Українських штук, як:

„Запорожець за Дунаєм, — Ой не ходи Грицю, — Запорожський Клад, — Ніч під Івана Купала, — Перехитрили, — Наталка Полтавка, — Ясні зорі, — Тарас Бульба, — Сватання на Гончарівці” — і багато більших та менших драм і комедій.

Тов. ім. М. Лисенка є першим Українським Спів. Драм. Товариством в Шікаго. Тутешні українці, що опустили рідний край, коло сего товариства все знаходили задоволення душевне, чи то в церкві чи на сцені в штуках і мали нагоду хвилево чути ся духом блисько рідної України.

Се товариство стало розсадником всіх інших хорів, що нині знаходяться в Шікаго і околиці.

Видало багато співучих сил, які можна знайти нині не тільки в Шікаго але і по всіх Злучених Державах.

Воно було і є любленим загально свіма своїми і чужими.

Члени товариства, що нині працюють в нім, се любителі штуки і музики, котрі не щадять ні труду ні часу в здвигненню і поширенню Української пісні і штуки, а тим більше поступ свій можуть Завдячити невтомимому дірігентови Дмитрови Атаманцеві.

Стеган Мусійчук.

